

CUPRINS

Domnișoara Christina	5
Șarpele	138
Secretul doctorului Honigberger	230
Nopti la Serampore	278
Un om mare	318
Douăsprezece mii de capete de vite	341
Fata căpitanului	354
O fotografie veche de 14 ani... ..	373
La țigănci	394
Ghicator în pietre	430
Podul	456
Adio... ..	480
Pe strada Mântuleasa	499

DOMNIȘOARA CHRISTINA

I

Înainte de a ajunge în sufragerie, Sanda îl opri, apucându-i brațul. Era cel dintâi gest familiar pe care îl făcea în aceste trei zile de când se aflau împreună la Z.

– Știi că a mai venit un musafir, un profesor?

Egor îi privi ochii prin semiîntunericul odăii. Sclipeau. „Poate mă încurajează“, își spuse, și se apropie, încercând să-i prindă mijlocul. Dar fata se smuci și, din câțiva pași, deschise ușa sufrageriei. Egor își corectă ținuta și rămase în prag. Ardea aceeași lampă cu sita albă, orbitoare; o lumină prea tare, artificială, stridentă. Zâmbetul d-nei Moscu părea acum mai obosit. (Zâmbetul pe care Egor se obișnuise să-l ghicească înainte chiar de a-i vedea fața...)

– ...Acesta este d-l Egor Pașchievici, îl prezentă solemn d-na Moscu, întinzând moale brațul spre ușă. Are un nume ciudat, adăugă ea, dar e român pe de-a-ntregul... E pictor și ne face cinstea de a locui cu noi...

Egor se înclină, încercând să spună câteva cuvinte măgulitoare. D-na Moscu își retrase brațul și-l îndreptă, cu mai multă emoție, spre noul-venit. Avea atât de rar prilejul să facă prezentări bogate, solemne...

– Domnul profesor universitar Nazarie, o glorie a științei românești, continuă ea.

Egor se îndreptă cu pas hotărât către profesor și îi apucă mâna.

– Sunt numai un neînsemnat asistent, stimată doamnă, șopti d-l Nazarie, încercând să-i mai rețină o clipă privirile. Atât de neînsemnat...

Dar d-na Moscu se așezase extenuată pe scaun. Profesorul rămase uluit lângă ea, cu fraza nesfârșită. Îi era teamă să se întoarcă spre ceilalți; teamă, nu cumva să pară ridicol sau ofensat. Câteva clipe nu știu ce să facă. Dar se hotărî și se așeză pe scaunul din stânga d-nei Moscu.

– Scaunul acesta e ocupat, îi șopti Simina. Eu mănânc întotdeauna lângă mama.

D-l Nazarie se ridică brusc și se lipi de perete. Egor și Sanda se apropiară de el, zâmbind încurcați. Nu trebuie să țină seama de glumele Siminei. E o fetiță capricioasă. Și, de altfel, asta e cea mai mare bucurie a ei: să stea lângă maică-sa, chiar când sunt musafiri.

– Are numai nouă ani, adăugă Sanda.

D-na Moscu îi privise tot timpul zâmbind, parcă s-ar fi rugat să fie iertată că nu ia parte la discuție. Bănuiește cât de interesantă poate fi o asemenea discuție – interesantă, savantă, instructivă –, dar e prea obosită ca s-o urmărească. Doamna Moscu, firește, nu auzise nici un cuvânt; sunetele trecuseră alături de urechile ei, fără rezistențe, fără urme.

Egor conduse pe d-l Nazarie spre capătul mesei, indicându-i un scaun alături de Sanda. „Ce stranie și neînțeleasă oboseală“, gândi pictorul privind încă o dată fața doamnei Moscu.

– Nu știu cum să vă mulțumesc, îngână profesorul așezându-se. Îmi dau seama că am jignit un copil. Și este un copil ca un înger...

Întoarse capul și aruncă Siminei cele mai calde priviri. D-l Nazarie era un bărbat încă destul de tânăr, nu împlinise nici patruzeci de ani, și privirile îndreptate spre Simina încercau să poarte o dragoste totodată protectoare și lingușitoare. Obrazul lui curat și neutru, de bărbat învățat, se luminase din cale afară. Zâmbea Siminei cu toată gura deschisă. Simina îi susținu privirea cu o siguranță ironică, mușcătoare. Câteva clipe îl privi în adâncul ochilor, apoi duse șervetul la gură, își șterse un foarte ușor zâmbet și întoarse încet capul către maică-sa.

– Sunteți desigur venit pentru săpături? întrebă brusc Egor.

Profesorul era încă intimidat și fu cu atât mai recunoscător lui Egor că îi dădea prilejul să vorbească despre meseria și pasiunea lui.

– Da, domnul meu, răspunse vioi, înghițind aer. Cum îi spuneam și doamnei, am reluat în vara aceasta săpăturile de la Bălănoaia. E un nume care poate nu vă amintește prea multe lucruri, dar stațiunea protoistorică de la Bălănoaia are oarecare însemnătate pentru noi, românii. S-a găsit acolo un *lébes* celebru, un mare bazin ionian, în care, după cum știți, se aducea carnea la ospete...

Amintirea acestui *lébes*, pe care îl cercetase cu de-amănuntul, a fost o imagine stenică pentru d-l Nazarie. Cu vervă și cu oarecare melancolie, evocă ospetele de atunci. Nu erau ospete barbare, grotești.

– ...Căci, cum îi spuneam și doamnei, toată câmpia aceasta a Dunării de Jos, în special aici, în nordul Giurgiului, a cunoscut odinioară, prin veacul V înainte de Christos, o înfloritoare civilizație greco-traco-scitică...

Vorba îi dăduse curaj. Privi din nou, insistent, spre doamna Moscu, dar nu întâlni decât același zâmbet stins, aceeași față neatentă.

– Bălănoaia, *maman*, îi atrase atenția Sanda, aproape strigând, pe deasupra mesei. D-l profesor face săpături arheologice la Bălănoaia...

D-l Nazarie se intimidă din nou auzindu-și numele, trezindu-se brusc obiectul atenției generale. Încercă să se apere cu mâna, să scuze mai ales tăria glasului cu care Sanda strigase pe maicăsa. D-na Moscu părea că se deșteaptă dintr-o amorțire împletită cu somn. Dar deșteptarea fusese reală; pentru câteva clipe, își recăpătă frăgezimea obrazului, mândria frunții ei pure și netede.

– Bălănoaia, vorbi ea, acolo a avut moșie un străbun de-al nostru.

– Și tanti Christina, spuse repede Simina.

– Și ea, întări cu vioiciune d-na Moscu.

Sanda privi încruntându-se către sora cea mică. Dar Simina plecă ochii în farfurie, smerită și cuminte. În bătaia puternică a lămpii, bucelele ei negre își pierdeau tăria și luciul, asemenea argintului vechi. „Dar ce frunte calmă, ce obraji de păpușă!“ se miră Egor. Nu-ți puteai desprinde ochii de pe chipul

ei. Trăsăturile aveau o perfecțiune precoce, o frumusețe înmărmuritoare. Egor simți că, alături de el, d-l Nazarie o privește cu o egală încântare.

– Nu suntem prea vorbăreți astăzi, când am rămas singuri, spuse Sanda adresându-se mai mult lui Egor.

Pictorul înțelese glasul acesta care voia să-l ispitească, necăjindu-l. Se smulse din torpoarea cu care privise pe Simina și voi să înceapă o anecdotă galantă, pe care o spunea întotdeauna cu succes în familii. „Suntem tăcuți, pentru că suntem inteligenți: ca amicul meu Jean“... ar fi povestit Egor. Dar d-l Nazarie începu înaintea lui:

– Aveți probabil mulți invitați, toată vara, aici la moșie...

Vorbi câteva minute în șir, pe nerăsuflăte, parcă i-ar fi fost teamă să se oprească, să nu-l înghită cumva tăcerea. Vorbi despre săpături, despre sărăcia de la Muzeul de Antichități, despre frumusețea acestor câmpii dunărene. Egor privea câteodată, pe furiș, spre d-na Moscu. Asculta ca vrăjtită, dar pictorul își dădea prea bine seama că nu aude un cuvânt. Sanda profita de o pauză a d-lui Nazarie și spuse tare:

– *Maman*, se răcește friptura...

– Ce lucruri interesante ne spune domnul profesor! șopti d-na Moscu.

Începu apoi să mănânce cu obișnuita ei poftă, cu fruntea puțin plecată deasupra farfuriei, fără să privească pe nimeni.

De altfel, era singura care mânca. Ceilalți abia se atinseseră de friptură. D-l Nazarie, înfometat de drum, nu izbutise să mănânce mai mult de jumătate. Friptura avea un miros grețos de vită.

Sanda chemă cu un gest scurt, de stăpână, jupâneasa care aștepta cuminte lângă ușă.

– Ți-am spus să nu mai cumperi carne de berbec, vorbe ea cu o ascunsă mânie.

– N-am mai găsit nici o pasere, domnișoară, se apără femeia. Care au fost le-am tăiat ieri și alaltăieri. Care n-au murit... Mai era o găscă, dar am găsit-o și pe ea moartă, azi-dimineață.

– De ce n-ai cumpărat din sat? întrebă Sanda mai mânioasă.

– N-a vrut nimeni să-mi vândă, răspunse prompt jupâneasa. N-a vrut sau n-a avut, adăugă ea cu înțeleș.

Sanda roși, făcu semn femeii să ridice farfuriile. D-na Moscu își terminase friptura.

– Ce frumoase lucruri ne-a spus domnul profesor despre Bălănoaia! Începu ea cu un glas puțin cântat. Atâția idoli în pământ, atâtea scule de aur...

Profesorul se codi.

– Cele de aur se găesc mai rar, o întrerupse el. Nici n-au prea fost prin acele timpuri. Erau pe aici civilizații țărănești, sate înfloritoare, dar sate. Aurul se afla mai mult în porturile grecești...

– Se găsea și aur, scule de aur vechi, pe vremuri, continuă d-na Moscu.

– Și tanti Christina avea, șopti Simina.

– Tu de unde știi? o întrebă, certând-o, Sanda. De ce nu te-astâmperi?!

– Mama mi-a spus, vorbi Simina dezghețat. Și doica.

– Doica ar trebui să nu-ți mai umple capul cu povești, adăugă Sanda aspră. Crești mare acum, nu mai poți crede în basme și năzbâții...

Sanda își privi sora cu un foarte ușor zâmbet, disprețuitor și indiferent în același timp. Își întoarse apoi ochii spre Egor și-l cântări cu gravitate; parcă s-ar fi întrebat dacă crede și el același lucru, dacă poate fi și el tot atât de naiv...

Conversația tânjea din nou. D-l Nazarie se plecă spre Egor.

– Ce minunată idee ați avut să vă întoarceți la aceste câmpii dunărene, vorbi el. Cred că nimeni n-a încercat încă să picteze asemenea locuri; ți se par la început deznădăjduite, pustii, bătute prea mult de soare și apoi îți dai seama de fecunditatea lor înspăimântătoare, de farmecul lor...

Vorbise cu sinceritate, avântat. Egor îl privi uluit. I se păruse, în primele minute, un biet savant morocănos și timid. Dar mâinile domnului Nazarie se mișcau cu o grație desăvârșită; și cuvintele pe care le spunea aveau o sevă proprie, o prospețime ciudată. Pare că le pronunța altfel, mai adânci, mai pline.

– D-l Pașchievici este un mare artist, dar este în același timp un mare leneș, interveni Sanda. Stă de trei zile cu noi și nici nu și-a deschis paleta...

– Aș putea înțelege în mai multe feluri amicala d-stră observație, spuse galant Egor. Aș putea crede, bunăoară, că sunteți nerăbdătoare să mă vedeți lucrând, ca să puteți nădăjdui într-o mai repede plecare a mea...

Sanda îi întoarse zâmbetul, încurajându-l. Egor înțelese precis toate acele nuanțe de glumă, de grație și capriciu, care trădează nerăbdarea, ispita, chemările. „Sanda este în orice caz superbă“, își spuse el, deși nu îi înțelegea deloc purtarea în aceste trei zile. Cât de mult se deosibea de domnișoara frivolă de la București, care îl ademenea cu atâta curaj și îi strânsese cu atâta bucurie mâna când promise să vină la Z, pentru o lună întreagă. Poate se teme de ceva, se teme de invitați, se consolase Egor în prima seară.

– ...Adevărul este că nu mă simt bun de nimic deocamdată, continuă el întorcând capul către d-l Nazarie. În nici un caz de pictură. Poate începutul acesta de toamnă, care seamănă mai mult cu un miez de vară, mă obosește...

– Eu l-aș scuza mai bine dacă m-ar ruga, spuse Sanda, începând să râdă. Am avut trei zile prea zgomotoase, cu prea mulți prietini, asta a fost. De mâine va putea lucra; am rămas singuri...

Egor începu să se joace cu cuțitul. Trebuia să strângă ceva rece și tare în mână, să-și strivească nerăbdarea.

– ...Și eu voi trăi nesimțit, adăugă d-l Nazarie. Mă veți vedea numai aici, între d-stră...

Cu mâna făcu un ocol pripit al mesei. D-na Moscu îi mulțumi, absentă.

– E o mare cinste să vă avem printre noi, începu ea, recăpătându-și subit un glas mult mai sigur și mai puternic. Sunteți o mândrie a științei românești...

Se vedea că îi plac mult cuvintele acestea, pentru că le repeta cu fervoare. Egor privea în jos, strângând, mai moale, cuțitul. Pe sub gene, Sanda îi urmărea gesturile. „Cine știe ce crede despre mama“, își spuse, înfuriindu-se deodată.

– Doamnă, întrepruse uluit d-l Nazarie, laudele domniei voastre se adresează fără îndoială învățătorului meu, marele Vasile Pârvan. El a fost într-adevăr o culme, o mândrie a noastră, un geniu românesc...

Aștepta de mult un asemenea prilej: să vorbească, să spună lucruri depărtate de această masă ciudată, de aceste gazde neînțelese. Vorbi cu însuflețire și evlavie despre Pârvan. De la el a învățat meșteșugul săpăturilor. El, premergătorul, a dovedit că cea mai mare mândrie a pământului românesc e preis-

toria și protoistoria. Și farmecul săpăturilor, viața de cort, tresărirea în fața fiecărui obiect găsit.

– ...Un pieptene de fier, un cui, un fragment de oală, continua d-l Nazarie, toate lucrurile acestea sărăcăcioase și neutre, pe care un drumeț nici nu le-ar ridica din țărână, au pentru noi mai mult farmec decât cea mai frumoasă carte și, poate, chiar cea mai frumoasă femeie...

Sanda căută ochii lui Egor zâmbind, așteptând un zâmbet ironic. Dar pictorul asculta cu respect, cu simpatie.

– Un pieptene de fier îți descopere câteodată o civilizație, adăugă d-l Nazarie, adresându-se din nou către d-na Moscu.

Se opri însă brusc în mijlocul frazei, parcă și-ar fi pierdut răsuflarea. Privea țeapăn către d-na Moscu. Îi era teamă să-și închidă ochii. Ar fi întâlnit, poate, o nălucire mai înspăimântătoare înapoia pleoapelor.

– Cine bea cafea?! întrebă în acea clipă Sanda, ridicându-se de la masă cu zgomot.

D-l Nazarie începu să-și simtă nădușeala rece pe umeri, pe piept, de-a lungul brațelor. Ca și cum ar fi pătruns lent într-o zonă umedă și înghețată. „Sunt foarte obosit“, își spuse el, apucându-și strâns mâinile una de alta. Se întoarse spre Egor. I se păru destul de neînțeles gestul lui: zâmbea, cu două degete ridicate în sus, parcă ar fi fost într-o clasă...

– Beți și d-stră, domnule profesor? îl întrebă Sanda.

– Bucuros, bucuros... răspunse d-l Nazarie.

De-abia când văzu ceștile cu cafea pe masă, înțelese ce l-a întrebat Sanda și se liniști pe deplin. Tot atunci mai privi o dată, fără teamă, spre d-na Moscu. Gazda plecase fruntea și și-o reze-ma în palma dreaptă. Nu mai vorbea nimeni la masă. Întâlni însă fața Siminei, întoarsă spre el. Îl privea cu multă mirare, cu neîncredere chiar. Parcă se trudea să descifreze o taină. Era o preocupare adâncă, nemulțumită, dincolo de copilărie.

II

D-l Nazarie deschise cu multă băgare de seamă ușa. Găsi pe săliță o lampă cu gaz, cu flacăra scăzută. O desprinsese din perete și începu să pășească atent, silindu-se să nu facă zgo-

mot. Podelele de lemn, vopsite vișiniu, trosneau totuși, chiar și acolo unde erau acoperite cu covoare. „Ce Dumnezeu ne-au dat camere atât de depărtate!“ își spuse, puțin enervat, d-l Nazarie. Nu-i era frică, dar avea mult de umblat până la camera lui Egor; trebuia să treacă prin fața multor uși, fără să știe dacă se află cineva în cameră, dacă deranjează pe cineva. Pe de altă parte, camerele acelea – dacă ar fi fost într-adevăr goale – ar fi dat un aer pustiu coridorului; lucru la care d-l Nazarie nici nu voi să se gândească.

Odaia lui Egor se afla tocmai la capăt. Ciocăni de câteva ori, cu bucurie.

– Nădăjduiesc că nu te deranjez prea mult, spuse deschizând ușa. Nu mi-e deloc somn...

– Nici mie, răspunse Egor, ridicându-se de pe canapea.

Era o odaie mare, spațioasă, cu un balcon care se deschidea în parc. Patul, de lemn vechi, era așezat într-un colț. Un dulap, un lavoar, o canapea, un birou elegant, două scaune și un *chaise-longue* alcătuiau restul mobilei. Odaia era totuși atât de mare, încât părea simplu mobilată. Obiectele se aflau prea depărtate unele de altele. Te puteai mișca în voie.

– Îmi face o deosebită plăcere, adăugă Egor. Mă întrebam cu ce să-mi omor insomnia. Nu prea mi-am adus cărți. Credeam că am să lucrez mult ziua...

Își lăasă gândul nespun: „credeam, mai ales, că serile le voi putea petrece cu Sanda“...

– E prima noapte când mă urc atât de devreme în camera mea, continuă Egor. Până acum, rămâneam târziu de tot în parc; erau mulți invitați, mult tineret. Dar cred că o oboseau prea mult pe d-na Moscu... D-voastră nu fumați? Întrebă îndreptându-se cu tabachera deschisă spre d-l Nazarie.

– Mulțumesc, nu. Dar voiam să te întreb, toate camerele astea de lângă noi sunt nelocuite?

– Așa cred, răspunse zâmbind Egor. Aici au stat musafirii; un etaj întreg pentru musafiri. Și jos cred că tot goale sunt camerele. D-na Moscu locuiește în cealaltă parte a casei, cu domnișoarele...

Rămase pe gânduri. Își aprinse țigara și se așeză pe scaun în fața profesorului. Tăcură amândoi.

– Splendidă noapte! spuse târziu d-l Nazarie, ridicând fruntea spre balcon.

Din întunec se desprindeau acum contururi mari, încă nesigure, de arbori. Egor întoarse și el capul. Într-adevăr, splendidă noapte. Dar să spui „noapte bună“ oaspeților de la 9 jumătate și să te retragi o dată cu mama, ca o fetiță cuminte...

– Dacă stai mult timp nemișcat, adăugă d-l Nazarie, și aspiri lent, fără să te grăbești, simți Dunărea... Eu o simt...

– Trebuie să fie totuși foarte departe, spuse Egor.

– Vreo treizeci de kilometri. Poate mai puțin. Dar e aceeași noapte, asta o simți repede...

D-l Nazarie se ridică și se apropie de balcon. Nu, n-are să fie lună decât peste câteva zile, își dete seama îndată ce se lovi de întunec.

– Este și același văzduh, adăugă el răsturnându-și încet capul și sorbind aerul cu toată gura. D-ta n-ai stat pe lângă Dunăre pesemne. Altminteri, rareori se-ntâmplă să-ți scape miereașma aceasta. Eu simt Dunărea și pe Bărăgan.

Celălalt începu să râdă.

– Nu e prea mult spus, pe Bărăgan?!

– Nu, nu, explică d-l Nazarie. Căci nu e un miros de apă, nu e un văzduh umed. E mai mult un miros lănced, care aduce cu lutul și cu unele plante cu scaietii...

– E destul de vag, îl întrerupse Egor zâmbind.

– Dar îl recunoști repede, oriunde te-ai afla, continuă d-l Nazarie. Uneori ți se pare că au putrezit foarte departe păduri întregi, ca să-ți poată aduce vântul un asemenea miros complex și elementar totodată. Odinioară erau păduri pe aproape. Era Teleormanul.

– Și parcul acesta pare a fi bătrân, spuse Egor întinzând brațul peste balcon.

D-l Nazarie îl privi blând, fără să-și poată ascunde un zâmbet disprețuitor.

– Tot ce vezi d-ta aici, vorbi el, n-are mai mult de o sută de ani. Salcâmi... Arbore de om sărac. Dacă vezi, pe ici, pe colo, câte un ulm.

Începu să vorbească pasionat despre păduri și arbori.

– Să nu te miri, spuse deodată, întrerupându-și discursul și punându-și mâna pe umărul lui Egor. A trebuit să învăț toate

acestea de la oameni, din cărți, de la învățați, cum s-a putut. Pentru săpături, se-nțelege; trebuia să știu până în ce loc se puteau așeza oamenii mei, sciiți, geții și cei care-au mai fost...

– Pe aici probabil nu prea se găsesc urme, spuse Egor, încercând să abată discuția către preistorie.

– S-ar putea găsi și pe aici, vorbi modest d-l Nazarie. Pe undeva tot au fost drumuri, chiar și sate în marginea pădurilor. Prin apropierea văilor, mai ales... Dar, oricum, locurile unde au fost păduri sute de ani de-a rândul sunt locuri vrăjite. Asta e adevărat...

Se opri și începu să soarbă iar aerul, plecându-și încet în trupul peste balcon, în noapte.

– Ce bucurie îmi face de câte ori recunosc Dunărea, chiar prin locurile acestea, continuă el cu un glas mai scăzut. E o altă vrajă, o vrajă ușor de primit, care nu te sperie. Oamenii de lângă fluvii sunt și mai înțelepți, și mai curajoși; aventura a plecat și de aici, nu numai de pe țărmul mărilor... Dar, vezi d-ta, pădurea te sperie, te înnebunește...

Egor începu să râdă. Făcu un pas în odaie. Lumina lămpii îi cuprinse din nou întreaga figură.

– Firește, nu e greu de înțeles, continuă d-l Nazarie. Pădurea te sperie chiar pe d-ta, care ești tânăr luminat, fără superstiții. E o groază de care nu scapă nimeni. Prea multe vieți vegetale și prea seamănă mult arborii bătrâni cu oamenii, cu trupuri omeneste mai ales...

– Să nu crezi că m-am depărtat de fereastră pentru că mi-a fost frică, spuse Egor. M-am depărtat pentru că voiam să-mi aprind o țigară. Acum viu din nou lângă d-ta...

– Nu e nevoie. Te cred. Nu-ți poate fi frică chiar de un parc de salcâmi, spuse d-l Nazarie întorcându-se în cameră și așezându-se pe canapea. Dar ce ți-am spus eu e adevărat. Dacă n-ar fi fost Dunărea, oamenii din părțile acestea ar fi înnebunit. Oamenii de acum două-trei mii de ani, se-nțelege...

Egor îl privea cu multă mirare. „E din ce în ce mai interesant profesorul. Încă două ceasuri, și-mi va recita poezii cu capete de morți“...

– Uitam să te întreb, începu din nou d-l Nazarie. Cunoști de mult pe gazda noastră?

– Cunosc numai pe duduia Sanda și încă nu prea de mult, de vreo doi ani. Avem câțiva prieteni comuni. Pe d-na Moscu am cunoscut-o numai când am venit aici, acum câteva zile.

– Mi se pare foarte obosită, spuse d-l Nazarie.

Egor clătină din cap. Era totuși amuzantă seriozitatea cu care vorbea profesorul; parcă i-ar fi comunicat o taină, o observație pe care numai el ar fi putut-o face. „Îmi spune asta tocmai mie, care mă trudesc de atâtea zile să-i memorez zâmbetul...”

– Eu am căzut aici oarecum din întâmplare, adăugă d-l Nazarie. Am fost invitat prin prefect; pare a fi un prieten vechi al familiei. Dar am început să mă simt prost; oare nu-i deranjăm noi?! Am impresia că d-na Moscu e destul de bolnavă...

Egor vorbi ca și cum s-ar fi scuzat: nici el n-a voit să rămână mai mult, dându-și seama din prima zi cât de obosită e gazda. Dar ceilalți musafiri nu păreau prea impresionați de slăbiciunea d-nei Moscu. Poate o cunoșteau mai demult și se obișnuiseră cu ea. Sau poate nici boala nu e atât de gravă; câteodată, mai ales dimineața, d-na Moscu urmărește cu vioiciune orice discuție.

– Parcă puterile ei se duc o dată cu ale soarelui, adăugă Egor cu oarecare solemnitate, după o scurtă pauză. Seara e foarte obosită; uneori cade într-o letargie cu atât mai stranie, cu cât își păstrează același zâmbet și chiar aceeași mască.

D-l Nazarie vedea foarte clar ochii ei larg deschiși, cu pupilele reci, inteligente; vedea de asemenea zâmbetul care îi lumina toată fața și care te putea păcăli atât de bine. Nu, pictorul se înșală vorbind de masca d-nei Moscu; nu e o mască, e o figură vie, concentrată, foarte atentă chiar; în orice caz, zâmbetul o face prezentă, ca și cum te-ar asculta cu toată ființa, ar fi vrăjtită de cuvintele pe care le rostești. La început, o asemenea atenție aproape te intimidează, te face să roșești. Îți dai însă repede seama că n-a ascultat nimic, că poate nici nu ți-a auzit cuvintele. Ți-a urmărit tot timpul gesturile, buzele ți le-a văzut vorbind și știe când să te întrerupă.

– Asta e extraordinar! spuse d-l Nazarie continuându-și gândul. Știe când să te întrerupă, când să-ți spună câte un cuvânt, ca să-ți amintească de ea, să nu te turbure din cale-afară tăcerea ei...

Egor îl asculta cu mai multă mirare ca la început. Încă nu se obișnuise să-l socotească prea inteligent și cu atât mai puțin

CUPRINS

În curte la Dionis	5
Ivan	49
Uniforme de general	86
Incognito la Buchenwald	133
Pelerina	158
Les trois grâces	195
Tinerete fără de tinerețe.. ..	233
Șanțurile	313
19 trandafiri	333
Dayan	447
La umbra unui crin	498

ÎN CURTE LA DIONIS

Pentru Lisette

– ...S-o fi văzut acum vreo zece ani, continuă Hrisanti, s-o fi văzut prin 1920-22, când cânta la „Floarea-soarelui“! Nu, n-ai de unde s-o știi. Era o cârciumă mărunță, tănuită, pe strada Popa Soare, dar avea și grădină, și în fiecare vară venea să cânte acolo Leana. Așa-i spuneam, și așa îi plăcea și ei să-și spună: Leana. Dar nu uita niciodată să adauge: „Nu mă cheamă așa. Pentru păcatele mele am ajuns să cânt prin cârciumi, și oamenii îmi spun Leana. Dar eu n-am fost făcută pentru asta“. Și poate, uneori, îți lua paharul, îl ducea la buze, și uneori sorbea din el. Zic poate, pentru că nu făcea asta decât arareori, și numai dacă îi plăcea de tine, dacă te vedea că ești tânăr și i se părea ei că ești frumos sau melancolic și visător. Doar ce-și atingea buzele de pahar, dar nu era unul de la masa ei și de la mesele vecine să n-o urmărească avid, sorbind-o din ochi, pentru că, cum să-ți spun? când atingea Leana paharul, toată fața i se lumina de un zâmbet nemaivăzut și neînchipuit. Nu putea fi comparat cu nimic, nu semăna cu nimic – nici cu zâmbetul celor mai frumoase femei, nici cu al copiilor și nici cu zâmbetul îngerilor. Da. Nu semăna cu nimic zâmbetul ei, când își apropia paharul de buze cu ochii în ochii băiatului. Și zic într-adins „băiatului“ pentru că nu cred că am văzut-o vreodată luând paharul vreunui tânăr trecut de douăzeci de ani. Pe-atunci, prin 1920-22, Leana părea că are vreo douăzeci și cinci de ani poate, chiar, un an, doi mai mult.

– Cam tot atât pare să aibă și astă-seară, îl întrerupse Cladova.

– Da, nu prea s-a schimbat. Dar, în fond, zece ani, la vârsta asta, mai ales la o femeie ca ea, nu prea contează... În orice caz, reluă, după ce umplu paharele, cine n-a văzut-o atunci, n-a văzut-o. Nu i-a văzut *adevăratul* ei zâmbet, vreau să spun. Căci, altminteri, Leana zâmbește întruna, și zâmbește în atâtea feluri – când tace, când te privește în ochi și te ascultă, chiar când cântă cântecele ei cele mai triste... Dar începusem să-ți vorbesc de „Floarea-soarelui“ pentru că, pe atunci, Leana cânta acompaniindu-se cu vioara. Da, cu o vioară, pe care o sprijinea într-un chip ciudat, așa cum n-am văzut pe nimeni altcineva, o sprijinea când de sân, când de coapsă, când parcă ar fi ținut-o în aer, dar atunci se mulțumea să-și tremure arcușul pe ultimele coarde. De fapt, nici nu știu dacă era o vioară ca toate celelalte. Pe cât mă pricepeam eu, mi se părea că sunetele seamănă mai degrabă cu cele de violoncel. Și totuși era o vioară mică, dar parcă ar fi avut altfel de coarde, cu sunete joase, grave, melancolice. Și mai ales asta a făcut-o repede celebră la „Floarea-soarelui“ – melancolia ei, melancolia cântecelor ei. Nu știu de unde, nici de la cine le învățase, căci erau cântece vechi, mai de nimeni cunoscute. Dar nu era numai asta, numai faptul că știa cântece și balade atât de vetuste, și melodii arhaice: *le crea din nou*, le cânta așa cum trebuiau ele cântate ca să ne placă nouă, tinerii de pe-atunci, după război.

– Păcat, vorbi absent Cladova, fără să-l privească. Păcat că a renunțat la vioară. Mi-ar fi plăcut s-o văd și eu...

– Dar mai era și altceva. Era farmecul ei, melancolia aceea atât de discretă, aproape neînțeleasă. Te întrebai: Leana asta, de unde o fi venit, din ce mediu? Nimeni nu știa unde locuiește, și nici dacă are sau nu familie; nu știa de ce dispărea așa, pe neașteptate, și nu mai da pe la „Floarea-Soarelui“, cu săptămânile, și nici de ce se întorcea. Enache, patronul, știa și el atât de puțin ca și noi. Sau, poate, pretindea numai că nu știe. De câte ori îl întrebau unii și alții, repeta aceeași poveste: că s-a pomenit într-o bună zi cu ea, când el, Enache, tocmai se pregătea să așeze mesele în grădină, căci seara se vestea caldă, și Leana l-a rugat să-i dea voie să cânte, adăugând repede că nu cere nici un ban și că nu va trece cu cheta pe la mese. „Am cu

ce trăi, i-a spus. Dar dacă o să vă placă, să mă lăsați să vin aici, serile, căci așa mi-a fost scris mie. Pentru păcatele mele, mi-a fost scris să cânt prin cârciumi.“

– Pentru păcatele ei, repetă Cladova visător. Cine știe ce-o fi vrut să spună prin asta...

– Așa răspundea când o întrebam: că așa i-a fost ei sortit, să cânte prin cârciumi.

– Fără bani...

– Spunea că are cu ce să trăiască... și câți n-au încercat să-i facă curte, câți fanți de mahala, și ofițeri, și negustori cu stare n-au încercat, în tot felul, s-o ademenească, și uneori rămâneau mult timp după ce plecase și ultimul client, așteptând-o. Stiau că nu doarme la „Floarea-soarelui“. Își închipuiau că va trebui să se ducă acasă și o așteptau. Dar o așteptau zadarnic. În noaptea aceea, ca și cum ar fi presimțit, Leana plecase mai devreme, dispăruse fără ca nimeni să prindă de veste. Poate o aștepta vreo trăsură, pe una din străzile vecine, și se făcea nevăzută. Căci nici unul din toți cei care își puseseră ochii pe ea, și care, uneori, văzând că nu se reîntoarce în grădină, porniseră s-o caute pe străzi, nici unul nu izbutise vreodată să dea de ea, de Leana...

– Avea desigur pe cineva. Sau era îndrăgostită.

– Așa spunea și ea când vreunul din noi îi mărturisea, poate mai mult în glumă, dar poate și serios, că e îndrăgostit de ea. „Sunt de mult îndrăgostită, spunea. De când mă știu sunt îndrăgostită. *De același*“, repeta ea râzând, dacă vreunul din noi îi punea vreo întrebare obraznică.

– Și nu l-ați văzut niciodată? îl întrerupse Cladova, devenit parcă dintr-o dată curios. Vreau să spun, nu venea și el acolo, tânărul de care era îndrăgostită Leana, nu venea s-o asculte?... Sau poate era acolo, la „Floarea-soarelui“, și n-ați știut să-l identificați...

– Nu era, reluă după o pauză Hrisanti, zâmbind. Nu era nici la „Floarea-soarelui“ și nici într-altă parte. Așa cel puțin mărturisea Leana, și cât ar părea de curios, o credeam. „Pentru păcatele mele, spunea, nu-l cunosc încă, deși *știu cine este și-l iubesc*. Îl iubesc de mult, și nu mai pot iubi pe altul.“ „Spune-ne măcar cum este, stăruia unul din noi. Spune-ne dacă este frumos sau sclipitor, și cu ce daruri e înzestrat ca să știm

și noi și să-l invidiem“. „Nu l-am întâlnit încă, răspundea Leana. Nu știu cum arată. Dar când îl voi întâlni, am să vi-l aduc aici, să-l cunoașteți și voi“.

– Ciudat, spuse Cladova întorcând capul spre zidul acoperit cu iederă și zorele, care se prelungea, dincolo de boschete, până la bucătărie. Foarte ciudat.

– Nu, nu vine încă, îl liniști Hrisanti. N-a trecut jumătate de ceas. Aici, la „Platani“, am observat asta mai demult, revine întâia oară după treizeci de minute, iar a doua oară, după vreo cincisprezece. Nu știu dacă astea au fost condițiile ei de la început, dar așa face. Iancu, patronul, e mut, parcă ar fi ferecat. Despre Leana, despre identitatea ei, sau condițiile contractului, și toate celelalte, nu scoate o vorbă.

– Poate că nici aici nu ia nici un ban.

– S-ar putea și asta. Căci și aici face ca la „Floarea-soarelui“: din când în când dispare, și dacă grădina e plină până la ultimul loc, Iancu se dă de ceasul morții. Umblă din masă în masă, se scuză față de clienți și improvizează și el cum poate. Acum două săptămâni, când am mai fost pe-aici, adusesse un taraf de lăutari. Probabil că l-a costat o avere...

– Probabil că asta e explicația, îl întrerupse Cladova. Mă tot întrebam, după ce-am ascultat-o, cum se face că fata asta, Leana, nu e încă celebră. Acum înțeleg de ce: nu are continuitate, nu se ocupă de ea, de cariera ei, vreau să spun. A fost și a rămas o amatoare... Dar din ce-o fi trăind? Cine o fi întreținând-o?

Hrisanti zâmbi, încurcat, cu privirile pierdute în gol.

– Nu știu. Poate nu știe nimeni. Ea o ține una și bună, că e îndrăgostită de același bărbat pe care-l iubea de la începutul începutului și de care ne vorbea acum vreo zece ani, la „Floarea-soarelui“. Dar, pretinde, încă nu l-a întâlnit, deși acum tot a mai aflat ceva, pe care nu-l știa la „Floarea-soarelui“. Când am întâlnit-o, în iunie, și s-a așezat la masa noastră, și m-a recunoscut – sau, poate, s-a prefăcut numai că mă recunoaște, pentru că îi vorbisem de „Floarea-soarelui“ – când am întrebat-o, mi-a spus că e poet și-l cheamă Adrian.

– Adrian și mai cum?

– Nu știa. Sau poate n-a vrut să-mi spună. Mi-a spus doar că e îndrăgostită tot de el, de Adrian. Și părea fericită că-l cheamă așa, Adrian, și că e poet...

Adrian plăti și coborî grăbit din mașină. În fața hotelului mai privi o data ceasul, apoi își făcu loc într-una din ușile tur-nante. Pătrunzând în hall, clipi din ochi ca și cum ar fi trebuit să se obișnuiască cu lumina artificială. Se îndreptă spre recep-ție grăbind pasul.

– Am o întâlnire la patru și treizeci, spuse. Sunt puțin în întârziere. Taxiul. Și nici măcar n-am scuza unui accident...

Se opri brusc și zâmbi. Bătrânul din fața lui clătină încet din cap și-i întoarse zâmbetul.

– Ce e mai curios... adăugă după un răstimp.

Continuând să zâmbească (dar parcă într-un fel mai se-cret, ca și cum s-ar fi așteptat la o surpriză), băgă mâna dreaptă în buzunar și, cu mare atenție, începu să caute.

– Ce e mai curios, repetă, îmi scapă numele persoanei. Am, probabil, un lapsus. Dar să nu vă fie teamă, mi s-a mai în-tâmplat asta. Am, aș putea spune, perioade de amnezie parți-ală. Din fericire, destul de scurte...

– La patru și treizeci? întrebă bătrânul cu oarecare interes.

– Exact. La patru și treizeci. O voce clară distinsă; o au-zeam pentru întâia oară, și încă la telefon, unde adesea vocile sunt desfigurate, năclăite în materie. Cineva care *exista* în mod plener, și *știa* asta, mi-am dat imediat seama.

Își scoase portmoneul și răsfoi câteva hârtiuțe. Alese una din ele și o parcurse repede din ochi, ezită o clipă, apoi o mo-totoli între degete. Era gata s-o zvârle, dar se răzgândi și o băgă în buzunar.

– Nu e asta. Eram de altfel aproape sigur că nu l-am notat. De ce mi-aș fi dat osteneala să-l notez? Un nume simplu, *mani-fest*. Aș putea spune chiar *fanic*, pentru că se arăta pe de-a-n-tregul, nu ascundea nimic. De ce l-aș fi notat? N-am notat nici data, nici adresa. Și, totuși, uite că numele îmi scapă din min-te. Baraj, adăugă zâmbind din nou. Lapsus.

Un grup se apropiase de birou, și Adrian se dădu în lături, lăsându-i să vorbească cu bătrânul. Apoi întoarse capul și făcu câțiva pași, la întâmplare. De abia acum *hall*-ul i se dezvălui în toată vastitatea lui, luminat în chip misterios, parcă prin tavan

și volutele coloanelor, căci nu se vedeau, nicăieri, ferestre, iar lumina zilei, care ar fi trebuit să se reverse prin cele două mari uși turnante, părea depărtată și palidă. Cât putea cuprinde cu ochii, se întindea un singur covor gros, roșu-aprins, a cărui dogoare era întreruptă doar de fotoliile și măsuțele joase, în jurul cărora așteptau, absenți, sau dormitau, bătrâni și bătrâne de toate vârstele. La răstimpuri treceau și femei tinere. Priveau doar înaintea lor, acolo unde, departe, zăreau oglinzile.

– Era totuși un nume foarte simplu, transparent, prin excelență *fanic*, șopti deodată Adrian, rostind rar și bine articulat cuvintele. Ceva cam ca Theodor, Constantin, William...

Se apropie din nou de birou și arătă cu mâna condica pe care bătrânul tocmai o consultase.

– Nu aveți cumva pe un domn Constantin sau Theodor, sau poate William, mai ales William?

Bătrânul ridică ochii și-l privi, fără surpriză, dar și fără interes.

– A venit de mult?

Adrian înălță din umeri.

– Ah, exclamă, asta nu știu! V-am spus, m-a impresionat vocea, la telefon, când m-a rugat să vin să-l văd, azi după-amiază, la 4.30, și mi-a dat adresa. Și tot ce mi-a spus atunci m-a interesat în chip prodigios. Ca să vă dați seama: niciodată în viața mea n-am acceptat o întâlnire cu un necunoscut, vreau să spun, *o întâlnire la telefon*. Chiar dacă ar fi fost critic literar, sau ziarist eminent, sau director de revistă. Chiar dacă ar fi fost un mare editor. Cu femei necunoscute, e altceva, e întotdeauna ceva neprevăzut...

Se opri și zâmbi încurcat, dându-și seama că o pereche tânără, ajunsă poate mai demult în spatele lui, îl asculta.

– Vă rog, le spuse el, trăgându-se deoparte și invitându-i să se apropie de birou.

Începu din nou să se caute prin buzunare. Găsi foița pe care o mototolise cu puțin timp mai înainte, o desfăcu cu grijă, o întinse și o frecă încet între palme, ca s-o netezească. Apoi o reciti cu neașteptată curiozitate și încântare. Fața i se lumină și, înseninat, se rezemă de birou, hotărât să aștepte.

– Cred că e William, spuse îndată ce tânăra pereche se depărtă, William, Williams, sau poate Theodor...

Bătrânul nu-și mai ridică privirile. Doar clătină din cap.

– Nu e la noi, spuse. Avem pe doamna William, la anexă, dar e văduvă.

– Nu poate să fie ea, îl întrerupse Adrian. V-am spus, era o voce de bărbat, matură, inteligentă, curtenitoare. Și tot ce mi-a vorbit, tot ce mi-a anunțat, mai ales, că are să-mi vorbească, m-a interesat în cel mai mare grad. Ca să mă repet, este prima dată în viața mea când...

Bătrânul ridică brusc fruntea.

– Dar ce v-a spus? întrebă. În legătură cu ce?

– Lucruri de o excepțională importanță. Importante nu numai pentru noi, artiștii, scriitorii, sau, să spunem elita, inteligența, ci pentru orice om viu și întreg. Pentru orice om care vrea să rămână așa cum s-a visat el întâi, preciză luminându-se din nou la față.

– Afaceri? întrebă celalt, coborând ușor glasul.

– Da. Adică, da și nu. Mai mult mă anunța ce-are să-mi comunice astăzi, la 4,30, și s-a și scuzat că nu poate *el* să vină să mă vadă, dar avea nu știu ce întâlnire de afaceri...

– De afaceri? repetă bătrânul, scăzând și mai mult glasul.

– Adică, mai precis, nu s-a exprimat așa, n-a spus „de afaceri“, dar am înțeles din context că era reținut la o ședință de lucru, poate o ședință de comitet. Pentru că lucrurile de care mi-a vorbit implică o organizație întreagă, comitete, manifeste, semnături...

Dar bătrânul nu-l mai asculta. Apucase receptorul, ceru un număr, apoi ridică ușor capul.

– E domnul Orlando, spuse.

Adrian îl privi ușor dezamăgit.

– Parcă nu-i spunea așa. Era un nume mai simplu: Constantin, Theodor, cam așa ceva...

– E un domn, aici, începu bătrânul, apropiindu-și mult receptorul de buze. Avea întâlnire la 4.30. Dar nu era sigur că... Bine. Perfect. Îl trimit.

Atârnă receptorul și ridică triumfător privirile.

– Eram sigur, șopti, parcă mai mult pentru sine. Vă așteaptă, continuă cu o voce fermă. E chiar nerăbdător. Vă așteaptă de un sfert de ceas. Domnul Orlando, etajul 11, camera 1029. Luați primul ascensor pe dreapta.

Întinse brațul, dar inutil, căci în acea clipă un grup întreg se îndreptă compact în direcția ascensorului. Adrian mulțumi și grăbi pasul să-i ajungă din urmă. Aproape toți vorbeau tare și vorbeau laolaltă. În fața lui se afla un domn purtând sub braț un teanc enorm de reviste.

– Aș fi putut jura, îi spuse Adrian, că nu-l cheamă Orlando. Orice alt nume. Căci avea un nume simplu, direct...

Se simți împins de la spate, și atunci înaintă și el cu pas mai hotărât. Domnul cu teancul de reviste sub braț îl privea cu simpatie și deschise chiar gura, parcă ar fi vrut să-i spună ceva. Dar în clipa următoare Adrian se simți îmbrâncit cu o neașteptată forță și, înveselindu-se deodată, fără motiv, se trezi, strivit din toate părțile, în ascensor.

*

Cladova tresări și întoarse brusc capul. Femeia tocmai se apropiase de ușă.

– Evident, ea este, Leana, șopti Hrisanti zâmbind misterios. N-am vrut să spun nimic, să văd dacă ți-o mai amintești și dacă o recunoști. E drept, n-ai apucat s-o vezi de multe ori, pentru că s-a dat repede la fund. Și, ca de obicei, nimeni n-a înțeles de ce.

– Marea pasiune, poate. Mai știi? Nu s-a vorbit de ea, acum câțiva ani, că se îndrăgostise de doctorul Visarion? Se spunea că ies tot timpul împreună, că erau nedespărțiți...

Cu un gest scurt, Hrisanti își trase scaunul mai aproape de masă.

– Nu e nimic adevărat, spuse. Știu foarte bine asta. Și o știu și alții. O știe – și o spune – chiar doctorul Visarion. Evident, nu înseamnă nimic că o spune și el. Doctorul e un om discret. Dar n-aveai decât să te uiți la el când erau împreună, și înțelegeai. *Doctorul, săracul*, era îndrăgostit ca un adolescent, și poate de aceea îi plăcea Leanei, că se purta ca un adolescent îndrăgostit pentru întâia oară, cast și exaltat, și puțin fantast, ca într-un roman englezesc. Oricine îi vedea împreună, la vreun restaurant, la teatru, chiar la el acasă, la recepțiile acelea spectaculare, oricine îi vedea, înțelegea că între ei nu era nimic, și nici nu fusese vreodată. Mai grav: ghicea că niciodată nu va

fi nimic între ei. Și faimoasa, mult lăudată stăpânire de sine a doctorului..., ei bine, și îmi cer iertare că aș putea părea indiscret, dar ai să înțelegi de ce trebuie să spun asta, ei bine, sunt prieteni care ți-ar putea povesti multe scene de deznădejde, când bietul om nu-și mai putea stăpâni nici măcar lacrimile. Pentru că, toată lumea înțelesese asta, doctorul era îndrăgostit așa cum nu fusese niciodată, și trecuse acum de patruzeci de ani, avea tot ce-ar fi putut să aibă un bărbat atât de inteligent, și de interesant ca el: glorie, și avere, și prestigiu, și influență, avea tot. Dar, din nefericire pentru el, exista Adrian. Cineva, un necunoscut, despre care Leana afirma că e poet, deși nu-l întâlnise încă. Dar se purta, și față de doctor, și față de ceilalți, ca și cum într-adevăr acest inaccesibil poet, Adrian, ar fi existat în carne și oase...

– Și poate că într-adevăr exista...

– Așa se pare că ar fi crezut și doctorul. Probabil că a pus s-o urmărească, fără știrea ei, bineînțeles, să afle ce făcea, unde se ducea, pe cine vedea, dar până la urmă s-a convins și el că, oriunde ar fi existat acest Adrian, el nu se afla în București. Evident, doctorul știa – și știa asta de mult, de când se împrieteniseră – unde locuiește Leana. Probabil că era unul din puținii care-i călcaseră în casă. Dar nici el n-a spus nimic... Și, pentru mine, adăugă cu un alt glas, unul din lucrurile cele mai misterioase ale acestei povești e și faptul că n-am aflat niciodată *în ce fel de casă locuiește Leana*, dacă e o magherniță sau o vilă la Șosea, dacă e o mansardă sau o pensiune de familie, sau o căsuță de mahala, cu lămpi de gaz, și podele vopsite în roșu, care scârțâie când intră cineva, dar scârțâie și singure, noaptea, de umezeală, de plictiseală, de deznădejde sau Dumnezeu știe de ce...

Întinse brusc brațul și-și umplu iar paharul, dar cu multă grijă, ca și cum i-ar fi fost teamă că-i va tremura mâna.

– ...Să nu știi nimic despre fata aceasta, de care, crede-mă, n-am fost niciodată îndrăgostit, dar care-mi plăcea, care, într-un anumit fel, mă fascinează, poate și pentru că se leagă de ea amintirea adolescenței și tinereții mele, să nu fi izbutit să aflu nimic de cincisprezece-șaisprezece ani de când o cunosc, să știu că nimeni n-a aflat nimic în adară de ce ne-a spus ea în prima noapte, când s-a oprit la masa noastră la „Floarea-soarelui“

– eram cu Calomfir și cu un alt tânăr, pe care nu l-ai cunoscut, căci a dispărut și el de vreo câțiva ani – și atunci, în acea noapte, când am întâlnit-o eu, mi-a spus, mi-a spus *mie*, pentru că pe ceilalți îi cunoștea de mult, mi-a spus că n-o cheamă Leana și că pentru păcatele ei a ajuns să cânte prin cârciumi...

Cladova ridică din umeri, neîncrezător și totuși turburat.

– Și cu toate acestea, spuse zâmbind, nu cântă întotdeauna. Și dacă n-a cântat atâția ani, foarte probabil că o întreține doctorul, oricare ar fi fost legătura între ei...

– Nici de asta nu sunt atât de sigur, continuă Hrisanti. De când o știi, întotdeauna a spus că are din ce trăi. Dar de ce cântă atunci prin cârciumi și grădini de mahala fără să ia bani, de ce nu încearcă să se lanseze, cum se zice, într-un local cunoscut, la vreo grădină de vară mai selectă, nu înțeleg, și nu înțelege nimeni. Dacă am fi aflat ceva despre familia ei, dacă am ști în ce fel de casă locuiește, de pildă dacă doarme într-odaie *a ei*, în care să se răsfângă ceva din personalitatea și biografia *ei*, în care să existe bunăoară anumite tablouri, un anumit fel de cărți, sau mai știi eu ce, bunăoară vioara aceea cu care se acompania la „Floarea-soarelui“. De unde o fi fost vioara aceea? Din ce țară, din ce veac? Căci în nici un caz nu semăna cu viorile care puteau fi cumpărate la București acum treizeci-patruzeci de ani... Și câte altele n-am fi înțeles dacă *am fi aflat ceva precis* despre familia ei, despre copilăria ei. De ce-i plăcea să cânte, atunci, la „Floarea-soarelui“, numai cântecele care păreau a fi de pe vremea duduicăi Ralu și a lui Anton Pann? Cum le descoperise? Cine o învățase? Acum în urmă, ai văzut, numai arareori mai cântă asemenea romanțe vetuste. Și cu toate acestea, repertoriul ei nu seamănă cu al nimănu. Iar când vreun cântec devenea cu adevărat popular, de-l auzeai în toate grădinile de vară, Leana refuza să-l mai cânte, deși într-un anumit fel era cântecul ei, ea îl descoperise. Ai mai auzit-o cântând de-atunci, din prima seară când te-am dus la „Platani“, ai mai auzit-o cântând *În curte la Dionis*? Și totuși ea îl lansase, în vara aceea. Nimeni nu știe al cui e cântecul, cine l-a compus. Nu se știe nici măcar dacă e cântec popular sau de origine lăutărească, sau e vreo romanță veche, readaptată de Leana. Și așa cum s-a întâmplat cu *În curte la Dionis*, s-a petrecut și cu altele...

Cladova își clătină cu îndârjire capul, ca și cum ar fi vrut să se trezească.

– Și cu toate acestea, trebuie să existe o explicație, începui cu o greu stăpânită iritare în glas. Vreau să spun, o explicație la toate aceste bizarerii și mistere sau pseudomistere. N-am avut norocul s-o cunosc, dar de câte ori am ascultat-o mi-a lăsat impresia unui om perfect normal. O femeie tânără, frumoasă, echilibrată trăind în lumea noastră aici pe pământ – cu toată melancolia ei, cu toată purtarea ei curioasă neobișnuită, aproape stranie. Nu părea deloc exaltată, n-avea nimic neurotic în ea... Deși, adăugă după o pauză căzând pe gânduri, când acum vreo doi ani începuse să se îmbrace numai în negru și nu se mai farda deloc de i se spunea în glumă „văduva“...

– Știu, știu, îl întrerupse Hrisanti, dar nu era nimic neurotic. Și ca să înțelegi toată povestea, trebuie să știi că nici măcar n-a fost ideea ei. Doctorul a *silit-o*, da, pot spune foarte sincer: *a silit-o să se îmbrace în negru*. Și nici doctorul n-a făcut-o așa din senin, sau din vreo dorință ascunsă de răzbunare. Ca să dezlege ce se nimea pe-atunci, acum câțiva ani, în cercul intimilor lui Visarion, „misterul Adrian“ sau „complexul Poetului“, doctorul a încercat o experiență, a încercat-o ca să verifice ipoteza la care ajunsese. Anume, își încibișuia că Leana *cunoscuse și iubise cu adevărat* pe cineva, un tânăr poet, Adrian, și acesta, foarte probabil, murise sau dispăruse, dispăruse pentru totdeauna din viața Leanei. Doctorul își închipuia că Leana suferise un șoc, un soi de traumatism, nimic grav, credea el – căci ajunsese acum s-o cunoască bine pe Leana și se convinsese de *normalitatea* ei – dar, totuși, traumatismul i-ar fi provocat o anumită amnezie. Leana pur și simplu nu voia să recunoască pierderea lui Adrian, moartea lui în vreun accident, sau dispariția lui, sau ce-o fi fost. Și atunci, doctorul a încercat s-o convingă că numai *negru* îi șade bine. A vrut să vadă dacă Leana *se teme de negru, de doliu*. Și i-a dăruit câteva superbe, somptuoase rochii de mătase neagră, de catifea neagră. Leana le-a purtat cu încântare, și le-a purtat întruna, câțiva timp, deși până la urmă le modificase pe toate, le adaptase propriului ai gen de eleganță...

Cladova îi ascultase zâmbind, pe gânduri.

– Deci, asta a fost „*la Veuve, l'inconsolée...*“